

LAUSUNTO

Helsinki 2.12.2025

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: Lausuntopyyntö hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

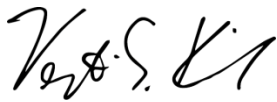
Asia: HE 113/2025 vp

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystieteellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on lähes 250 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä noin 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

erityisasiantuntija Erja Saarinen, erja.saarinen@soste.fi, 050 433 4202
lakimies Kirsi Väättä-Möinen, kirsi.vaatamoinen@soste.fi, 040 839 7913

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

SOSTE kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja kutsusta kuulemiseen.

STM:n vastineessa esitetyt muutokset parantavat lakiesitystä jonkin verran, mutta SOSTE ei näe, että ne olisivat tuoneet olennaista muutosta sääntelyn yleispiirteisyyteen ja erittelemättömyyteen sillä tavoin, että se nyt täyttäisi sääntelyn täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimukset. Sääntelyssä on edelleen liikaa huolestuttavia seikkoja ja avoimia kysymyksiä. Suurin epäkohta on se, että teknologiaa voitaisiin ottaa käyttöön vastoin asiakkaan tahtoa. Esitetyistä muutoksista on syytä pyytää lausunto perustuslakivaliokunnalta.

Suostumuksen vaatimatta jättäminen on ongelma

Vastineessa esitetään, että asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa mielipide tulee selvittää, kun hänen palvelutarvettaan arvioidaan ja asiakassuunnitelmaa laaditaan. Lisäys on hyvä, mutta sen käytännön merkitys voi jäädä olemattomaksi, koska teknologiaa voitaisiin joka tapauksessa ottaa käyttöön vastoin asiakkaan tahtoa. Esityksessä todetaan:

Jos asiakas kieltäytyy jostain teknologisesta ratkaisusta, mutta ammattilainen katsoo sen asiakkaan hoidon ja huolenpidon kannalta välttämättömäksi, voidaan teknologinen ratkaisu ottaa käyttöön.

Ministeriön vastineessa korostetaan, että teknologinen ratkaisu on yksi tapa toteuttaa sosiaalihuollon palvelua eikä muistakaan palveluiden toteuttamistavoista ole säädetty mahdollisuutta kieltäytyä niistä. Teknologisten ratkaisujen käyttö sisältää kuitenkin muita palveluratkaisuja enemmän seikkoja, jotka voivat vaikuttaa paitsi asiakkaan, myös tilojen muiden käyttäjien perusoikeuksiin. Tällaisia vaikutuksia ei ole arvioitu tarpeeksi.

Ministeriö esittää, että perusoikeusriskien takia lakiin lisättäisiin velvoite tehdä teknologian käytöstä valituskelpoinen päätös. Tämä on välttämätön, mutta riittämätön lisäys. Muutoksenhaku on raskas ja harvoin käytännössä toimiva keino haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille yrittää päästä eroon valvonnasta, jonka kokee esimerkiksi loukkaavan yksityisyyttä tai joka pelottaa ja ahdistaa.

Vastineessa korostetaan, että asiakassuunnitelman tulee sisältää asiakkaan näkemys sellaisesta palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata hänen tarpeisiinsa. Hyvinvointialueiden säästöpainneissa asiakkaan esittämät ratkaisut voivat kuitenkin olla

ennalta pois rajattuja. Mahdollisuus ilmaista mielipiteensä on eri asia kuin suostumuksen antaminen. Suostumusta ja sen merkitystä suhteessa kotiin vietävään teknologiaan ei ole vastineessa käsitelty riittävästi.

SOSTE katsoo, että kotiin vietävällä teknologialla tulee olla asiakkaan yksiselitteinen suostumus. Jos asiakas ei kykene ymmärtämään, muodostamaan perusteltua mielipidettä ja antamaan suostumusta, teknologiset ratkaisut eivät sovi hänelle. Jos asian ymmärtävän asiakkaan suostumusta ei katsota joissakin tilanteissa tarvittavan, tulee sellaisista tilanteista säätää selkeästi laissa.

Välttämättömän määrittely on vaikeaa

Teknologioiden käyttöön esitetään täsmennyksiä: niitä voitaisiin käyttää, kun se on välttämätöntä asiakkaan hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi. Teknologian käyttöä on myös täsmennetty ajallisesti ja alueellisesti välttämättömään. Välttämättömyyden arviointi olisi tapauskohtainen ja kokonaisvaltainen arviointi asiakkaan tilanteesta. Jää epäselväksi, miten välttämättömyys määritellään, kenen näkökulmasta ja kuka sen määrittelee. Avoimeksi jää myös kysymys, miten välttämättömyyttä arvioidaan asiakkaan tilanteen muuttuessa.

Henkilötietojen suojasta tarpeellisia lisäyksiä

Henkilötietojen suojaa koskevat lisäykset ovat tarpeen ja on hyvä, että siinä yhteydessä viitataan myös muihin henkilöihin, jotka joutuvat osallisiksi asiakkaalla käytettävästä palvelumenetelmästä.

Teknologisten ratkaisujen määrittely on parantunut

Vastineessa on tarkennettu kuvausta teknologiasta, jota lakiesitys koskisi: Kyseessä olisivat ratkaisut, jotka havainnoivat asiakkaan kuvaa, ääntä, liikettä tai elintoimintoja ja jotka voivat avata kuva- tai ääniyhteyden palveluntuottajaan itsenäisesti tai asiakkaan aloitteesta. Tällaisia ratkaisuja saisi käyttää asiakkaan kodissa ja henkilökohtaisessa asuinhuoneistossa muualla kuin saniteettitiloissa ja asiakkaan mukana kulkevaa teknologiaa myös saniteettitiloissa.

Määrittelyssä hämmentää se, että teknologinen ratkaisu voisi itsenäisesti avata kuva- tai ääniyhteyden palveluntuottajaan eli henkilökuntaa ei tarvittaisi yhteyden avaamiseen. Ehdotuksesta ei käy ilmi, millä tavoin, millä edellytyksin ja kenen määrittelemänä tällaisen kotiin sijoitettavan teknologisen ratkaisun on ajateltu yhteyksiä avaavan.

Sääntelyä uudistetaan ristiriitaisessa ja riskejä sisältävässä tilanteessa

Teknologian käyttöä koskevaa lainsäädäntöä tarvitaan, koska sen käyttö lisääntyy joka tapauksessa nopeasti, se tuottaa monia hyviä asioita etenkin asiakas- ja potilasturvallisuuden näkökulmasta ja sen avulla on mahdollista helpottaa ja tehostaa henkilöstön työtä. Asiassa on kuitenkin edelleen perusoikeus- ja oikeusturvariskejä, joita tulee arvioida huolellisesti.

Tämän lainsäädännön riskit nousevat muun muassa näiden seikkojen yhdistelmistä:

- a) Sääntely ja teknologiset ratkaisut kohdistuvat **haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin**, kuten vaikkapa muistisairaisiin henkilöihin. Osalla heistä on hankaluuksia ymmärtää näiden teknologioiden toimintaa ja vaikutuksia elämäänsä. Monien mahdollisuudet hakea päätöksiin muutoksia eivät ole parhaita mahdollisia.
- b) Itsemääräämisoikeuslainsäädännön uudistamista on odotettu vuosia. On ongelmallista, että **"peruslainsäädäntö" asiasta puuttuu tai edellyttää tarkentamista**. Asiakkaan itsemääräämisoikeudella on kaikkien sosiaalihuollon palvelujen suunnittelussa keskeinen merkitys.
- c) Tällä sääntelyllä, muilla sosiaalihuollon lakihankkeilla ja lähes kaikilla toimilla odotetaan **kustannussäästöjä**. Tässä tilanteessa on merkittävä riski, että teknologisia ratkaisut määritellään ensisijaisiksi ja niitä otetaan käyttöön sellaisillakin asiakkaila, joille ne eivät sovi.
- d) **teknologiat kehittyvät ja niitä otetaan nopeasti käyttöön ilman, että niiden vaikutuksista asiakkaisiin on tarpeeksi kokemuksia ja tutkimuksia**. Varsin vähän tiedetään siitä, kenelle teknologiat sopivat ja miten ne vaikuttavat paitsi asiakkaiden huolenpitoon ja turvallisuuteen myös hyvinvointiin.